

Малий бізнес: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку

Розв'язання проблем соціально-економічного розвитку України потребує суттєвої реформації економіки, практичної її переорієнтації на засади ринкових відносин у виробничій і невиробничій сферах, насамперед, це стосується малого підприємництва.

Малий бізнес як самостійний і незмінний елемент ринкової економіки суттєво впливає на структурну перебудову в економіці країни, сприяє збільшенню загальних обсягів виробництва, роздрібного товарообігу, економії і раціональному використанню всіх ресурсів, створює сприятливе середовище для розвитку конкуренції й усунення монополізму в здійсненні підприємницької діяльності, забезпечує стимули до інноваційних процесів і підвищення ефективності праці. Розвиток і успішне функціонування підприємств малого бізнесу – неодмінна передумова вирішення економічних та соціальних проблем, за умов становлення ринкових відносин.

Відповідно до офіційної статистики, в Україні нараховують 250 тис. малих підприємств, на яких працює майже 2 млн. чол. Однак тільки три чверті малих підприємств реально виробляють продукцію. Що стосується обсягів, показники досить скромні: малий і середній бізнес приносить у “скарбничку” українського ВВП тільки 9% доходів.

Досвід розвитку малого бізнесу в Україні свідчить, що через суперечливу соціально-економічну політику державного регулювання господарського механізму в підприємницькій діяльності функціонують як суб'єкти формального (зареєстрованого і звітуючого перед податковими структурами), так і неформального (нелегітимного) малого бізнесу. Найбільш пагубно наслідки відсутності організації належного державного регулювання, непродуманої законодавчої політики, проявляються в сфері малих форм господарювання.

Всебічний розвиток малого підприємництва є необхідною передумовою переходу економіки на ринкові засади, ефективної реструктуризації виробництва та підприємств, розв'язання проблем зайнятості, підвищення рівня життя населення. Без розвитку малого підприємництва неможливе формування середнього класу, а також створення надійного фундаменту демократичного суспільства. Мале підприємництво має найнижчі інвестиційні потреби та характеризується найшвидшим обігом капіталу. Світовий досвід показує, що воно забезпечує у 2-3 рази більшу ефективність капіталовкладень за обсягом коштів, і за терміном віддачі.

Проектом Міжнародної фінансової корпорації “Дослідження підприємницької діяльності в Україні” було проведено дослідження підприємницького середовища України. На основі проведеного дослідження виявлено основні проблеми функціонування малого бізнесу, які згруповано у такі напрями:

Підприємницьке середовище в Україні. Частка підприємців, стурбованих зниженням політичної стабільності, посиленням недобросовісної конкуренції, зростанням корупції та втручанням держави в діяльність підприємств. Підприємці вважають оподаткування основною перешкодою для бізнесу: 70% респондентів зазначили, що податкова система є перешкодою для зростання та розвитку. Окрім того, більше половини підприємців вважають великими перешкодами для розвитку бізнесу нестабільність законодавства.

Банки та фінансування. Одержання банківських кредитів становило велику проблему для тих, для кого таке джерело фінансування було необхідне. Більшість респондентів назвали головними перешкодами для одержання банківського кредиту в Україні занадто високі відсоткові ставки та вимоги застави. Лише 17% підприємців, що брали участь в опитуванні, одержали банківські кредити. Кожному третьому малому підприємству, яке подавало заявку на банківський кредит, було в цьому відмовлено. Головною причиною відмови в кредитуванні був недостатній обсяг застави.

Оподаткування. Як свідчать результати дослідження, оподаткування залишається головною перешкодою для розвитку бізнесу. Найбільш проблемними такі аспекти оподаткування: високі ставки податків, часті зміни податкового законодавства та велика кількість податків. За оцінками респондентів, у середньому підприємства приховували від оподаткування 21% доходів від реалізації.

Перевірки. Найчастіше застосовували перевірки малих підприємств органи Державного пожежного нагляду та Державної податкової служби України. На ці контролюючі органи було вказано, як на такі, що найчастіше вимагають неофіційних платежів: про вимогу сплати неофіційних платежів з боку органів державного нагляду повідомили 18% респондентів, про аналогічні вимоги з боку органів податкової служби – 20%. Майже три чверті підприємств мали певні складнощі під час перевірок, основними причинами яких були : велика кількість обов'язкових документів, заплутаність і непрозорість процедур, неоднозначність або незрозумілість вимог представників контролюючих органів. 42% респондентів відчули негативні наслідки проведення перевірок, при цьому 86% із них сплатили штрафи.

Митне регулювання. У попередні роки до зовнішньоторгівельної діяльності було залучено 19% підприємств, представники яких брали участь в опитуванні. 38% підприємців вважають митні процедури перешкодою для ведення бізнесу. Серед малих підприємств до зовнішньоторгівельної діяльності були залучені менше 10%. Половина підприємств-експортерів вважали одержання вичерпної і достовірної інформації про митні процедури нелегкою справою, одна четверта частина підприємців, які здійснювали експортні та імпорتنі операції, зазначила, що під час проходження відповідних процедур посадовці вимагали від них неофіційних платежів.

Дозволи та погодження. Згідно опитування дозволи одержали 57% опитаних підприємців. Вони вважають, що процедура одержання дозволів на провадження підприємницької діяльності досить складна. Головні перешкоди, з

якими стикнулися підприємці при одержанні дозволів, були пов'язані із забюрократизованістю процесу їх отримання, зокрема необхідністю надання великої кількості документів та значними витратами часу.

Ліцензування. З труднощами в процесі одержання ліцензій порівняно з іншими регуляторними процедурами стикнулася менша кількість підприємців (32%). Разом із тим певні складнощі при одержанні ліцензій існують: 32% підприємців вказали на велику кількість документів, що вимагають для подання на ліцензування, 23% зазначили значну тривалість терміну видачі ліцензій, а 16% дійшли висновку про недостатню прозорість процедур ліцензування.

Також згідно з визначенням дослідників Програми TACIS НОУ-ХАУ до основних перешкод, що стримують розвиток малих підприємств, слід віднести: законодавство, загальна нестача коштів, відсутність кваліфікованих працівників, основні засоби та обладнання застарілі морально і фізично, злочинність, витрати підприємств, міжнародна торгівля, матеріально-технічне забезпечення.

Необхідно усвідомити, що успішна діяльність малих підприємств неможлива без ефективно діючого фінансово-кредитного механізму підтримки їх розвитку. Державна підтримка малого бізнесу в широкому розумінні – це система фінансово-економічного, організаційно-правового і соціального забезпечення, з метою ефективного функціонування і розвитку малих підприємств.

Основні напрями державної підтримки, що стимулюють розвиток малого підприємництва:

- Фінансову (реалізація державних цільових кредитних програм, гарантування позик, надання пільгових і безоплатних субсидій, підвищення конкурентоспроможності малих підприємств);
- Управлінську (консультування, навчання, інформаційне обслуговування, фінансування й участь у роботі організації, що

здійснюють безпосередню підтримку малих підприємств, створення сприятливих умов);

- Податкову політику(пільгова система оподаткування, система прискореної амортизації основних фондів і виключення амортизаційних відрахувань з об'єкта оподаткування.

Отже, сутю та значення малого бізнесу полягає в тому, що він є провідним сектором ринкової економіки; складає основу дрібнотоварного виробництва; визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП; здійснює структурну перебудову економіки, сприяє швидку окупність витрат, волю ринкового вибору; забезпечення насичення ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізацію інновацій, забезпечує створення додаткових робочих місць; формує новий соціальний прошарок підприємців-власників; сприяє послабленню монополізму та розвитку конкуренції.

Подальший динамічний розвиток малого бізнесу значно сприяє загальноекономічному зростанню.